Provocări și reacții manageriale în economia de tranziție a României

Ioan BRATU

Dezvoltarea economică și socială a fiecărei țări este un proces permanent de trecere, mai lentă sau mai rapidă, de la un stadiu inferior la altul superior, sub impactul transformărilor politice, economice și sociale, ale progreselor realizate în știință și tehnică.

România, ca și alte țări fost comuniste, se află într-un proces de tranziție, nu numai de la un nivel economic inferior la altul superior realizat în țările vest europene, ci și de la un sistem economic la altul.

Tranziția de la economia de comandă la economia de piață este un proces inedit, care nepregătit din punct de vedere teoretic și programatic, poate crea mari distorsiuni și perturbații în activitatea economică și socială.

Tranziția presupune să se desfășoare o amplă și profundă reformă generală. În cadrul acesteia, reforma economică trebuie să ocupe un loc central, având un rol motor, dinamizator al întregii vieți economico-sociale.

Afectând toate domeniile de activitate (politic, economic, tehnologic, cultural etc.) reforma nu se poate realiza de la sine, ci se cere condusă cu rigoare, pragmatism, tenacitate, rapiditate, transparență și eficiență.

Transformarea în mod organizat și eficace a vechiului sistem economic în unul nou, este una dintre cele mai ample, complexe și profunde sarcini și răspunderi ale managementului românesc.

Activitatea de management, și prin ea cei care o practică, managerii, reprezintă o componentă deosebit de importantă a mecanismului economiei de piață.

Managementul modern a devenit un parametru economic de apreciere a faptului dacă o țară este bogată sau săracă. El este o resursă a dezvoltării capabilă să potențeze valorificarea superioară a celorlalte resurse.

În ansamblul activității economice managementul ocupă o poziție-cheie, dată fiind contribuția sa decisivă la sporirea eficientei macro și microeconomice.

Între principalele direcții de realizare a economiei de piață se situează proiectarea și implementarea unui nou tip de management la nivelul economiei naționale și al agenților economici.

În acest sens se impun conceperea și operaționalizarea unui management radical schimbat, atât la nivel macro, cât și la nivel microeconomic.

Managementul joacă un rol esențial în conceperea și implementarea de strategii și politici concrete și eficiente de tranziție la noul sistem, în armonizarea aspectelor economice

cu cele financiare, tehnologice, ecologice și sociale, în micșorarea entropiei sistemelor productive, în schimbarea mentalității și comportamentului personalului, în crearea unui mediu economic favorabil dezvoltării, în ridicarea performanțelor sistemului economic.

Făcând parte din componentele stimulării schimbării, provocările manageriale acționează ca vectori ai progresului, solicitând reacții manageriale pe măsură.

În perioada de tranziție, managementul românesc este supus uneia dintre cele mai puternice sfidări, anume aceea de a fi obligat să se transforme radical din mers sub influența unor factori interni și externi, aflați într-o continuă schimbare, care se concretizează mai ales pe plan calitativ.

Având în vedere caracterul inedit al tranziției de la economia de comandă la economia de piață considerăm necesar să relevăm unele aspecte privind concepția reformei.

Remarcăm, ***în primul rând*** că în vederea tranziției de la economia de comandă la cea de piață România, ca și alte țări, a apelat în mod firesc la experți străini din statele cu economie de piață dezvoltată. Aceștia puteau să ofere cele mai pertinente sfaturi, recomandări, indicații privind realizarea noului sistem. Dar, transformarea vechiului sistem presupunea în același timp conlucrarea strânsă a specialiștilor străini cu cei români. Dacă unii cunoșteau unde trebuie să se ajungă, ceilalți cunoșteau situația reală de unde pleca tranziția, precum și obiectivele de perspectivă ale economiei românești.

Din păcate atragerea în acest proces a specialiștilor români a fost foarte redusă, sporadică, iar propunerile lor, de regulă, nu au fost luate în considerare.

În acest context, multe dintre sfaturile experților străini au fost simpliste (modele convenționale neoclasice) și nu au ținut seama nici de realitatea actuală din țările din care provin, nici de cele din țara în care urma să se facă reforma.

Guvernanții noștri au fost întotdeauna mai receptivi la soluțiile tip date de organismele internaționale, ignorând sau acuzând soluțiile venite din interior de partizanat al unui anumit grup de interese. Astfel, reforma economiei românești a fost tratată potrivit unor șabloane externe care nu s-au dovedit viabile.

Experții străini din diferite țări, cu modele deosebite de economie de piață, au ajuns la un consens în privința tranziției, care ar consta în stabilizarea macroeconomică, restructurarea și privatizarea rapidă, liberalizarea comerțului, convertibilitatea monetară, politica monetară și rigoarea bugetară.

Acest consens este important, dar nu suficient pentru a asigura succesul reformei, al tranziției.

Potrivit opiniei renumitului economist american J.K. Galbraith recomandările specialiștilor străini au două caracteristici principale:

a) unele vin din partea celor care au regretat concesiile pe care economiile apusene le-au făcut în favoarea acțiunilor sociale, nerecomandând asemenea măsuri pentru țările aflate în tranziție;

b) altele acceptă drept terapie esențială posibilitatea amplificării sărăciei generale, șomajului, inflației, deteriorării nivelului de viață al populației, care vor putea da naștere unui nou comportament față de muncă, o forță de muncă supusă disciplinei liber consimțite.

În al ***doilea rând***, menționăm că unele recomandări își au originea într-o concepție a așa-numitului capitalism al liberei concurențe care nu se mai practică în țările respective.

Sistemul economic din țările apusene nu este capitalismul în forma sa elementară și primitivă, ci un sistem profund modificat prin ameliorarea serviciilor sociale, redistribuiri de venituri și prin controlul public. Acestea sunt lucrurile care au făcut ca sistemul să supraviețuiască și să se dezvolte.

În lume, nu există o economie în care toate deciziile economice sunt luate pe piețele libere. În orice societate modernă statul, ca reprezentant al intereselor comunității, joacă un rol important.

În al treilea rând, experții occidentali au vehiculat ideea că rolul principal îl joacă proprietatea privată, nu competiția. Astfel, drepturile de proprietate ar asigura facilitățile necesare pentru proprietari ca să-și maximizeze profiturile și să crească eficiența. Accentul pus pe privatizare în defavoarea competiției și a instituțiilor necesare a dus la privatizarea aproape pe gratis a unor bunuri ce aparțin statului.

În fine, ***în al patrulea rând***, ei au adoptat teoria că statul a fost sursa principală a dificultăților, din cauza amestecului său în problemele economiei. Accentul s-a pus pe eșecul conducerii de către stat a economiei, nu pe eșecul pieței.

În practică, tranziția s-a dovedit a fi un proces mult mai amplu, mai profund, mai complex și mai dificil decât se așteptau experții străini.

În perioada de tranziție managementul românesc este confruntat cu numeroase provocări.

Având în vedere complexitatea deosebită a problematicii puse în discuție, în cele ce urmează vom supune atenției auditoriului doar câteva provocări și reacții manageriale dintre cele mai importante.

1. Raționalizarea intervenției statului în economie

Rolul și funcțiile economico-sociale ale statului în perioada de tranziție, suscită încă multe discuții și controverse.

Discuțiile și clarificările privesc atât conținutul funcțiilor statului cât și modelul, metodele, instrumentele și pârghiile economico-financiare de participare și intervenție ale statului la activitatea economică.

Sistemul economic actual din Europa Occidentală se bazează pe două principii:

- primul vizează dezvoltarea pieței în numele eficacității și libertății;
- al doilea privește compensarea insuficiențelor acestei piețe, prin exercitarea pe baza cerințelor fundamentale ale pieței a unei intervenții și a unui control statal.

Principalii factori care au impus limitarea elementelor spontane în favoarea celor conștiente sunt:

- accentuarea complexității vieții economice și creșterea gradului ei de socializare;
- necesitatea îmbinării creșterii eficienței economice cu asigurarea unei eficiențe sociale sporite;
- accentuarea internaționalizării și globalizării vieții economice și necesitatea dezvoltării unor relații economice reciproc avantajoase între toate țările, prin extinderea integrării economice pe plan regional și pe plan mondial;
- criza ecologică și necesitatea asigurării unei dezvoltări economice durabile pentru fiecare țară și întreaga lume.

Îmbinarea mecanismelor pieței cu rolul economico-social al statului explică în mare măsură succesele înregistrate în țările capitaliste dezvoltate în perioada postbelică.

Realizarea unui echilibru între piață și protecția socială a populației defavorizate, preocupă în măsură crescândă liderii țărilor cu economie puternică.

Neținând seama de schimbările calitative survenite în economiile de piață ale țărilor occidentale, în România managementul politic și economico-social, a promovat o politică de demolare bruscă a vechilor structuri și mecanisme fără a se pune imediat în loc structuri și mecanisme mai eficace. De asemenea, contrar comportamentului unor țări dezvoltate, noua putere a promovat un liberalism excesiv și dogmatic. Aceste măsuri au generat haosul și degringolada în economia națională, scăderea gravă a producției autohtone și a eficientei acesteia precum și a nivelului de trai al majorității populației.

Raționalizarea intervenției statului în activitatea economico-socială este cerută de:

- crize acute și prelungite;
- stabilirea regulilor de joc și supravegherea respectării lor;
- respectarea tuturor obligațiilor contractuale asumate;
- promovarea competiției, concurenței;
- protejarea tuturor formelor de proprietate;
- efectuarea privatizării în condiții de eficiență economică și socială;
- anticiparea viitorului, suplinind piața acolo unde aceasta nu poate soluționa problemele respective;
- întărirea controlului asupra conducerii și gestionării proprietății publice;
- echilibrarea balanței comerciale și de plăți;
- protecția socială a categoriilor de populație defavorizate în procesul de tranziție;
- obligativitatea strictă de plată a impozitelor și reducerea la minimum a economiei subterane;
- elaborarea și adoptarea unui buget realist;
- integrarea țării în Uniunea Europeană.

Constatările privind rolul statului în promovarea și susținerea dezvoltării ridică probleme privind modul în

care trebuie organizate instituțiile statului, astfel încât ele să intervină numai atunci când este cazul.

2. Restructurarea sistemului productiv, îndeosebi a celui industrial, în raport cu cerințele curente și de perspectivă ale pieței interne și externe

Restructurarea producției de bunuri și servicii, moștenită de la vechiul regim, în concordantă cu cerințele pieței, reprezintă o provocare majoră a managementului românesc. Tranziția reprezintă o acțiune indispensabilă de adaptare la piața în schimbare și cel mai des la presiunea competiției.

Restructurarea sistemului productiv este un proces continuu, întrucât permanent vor exista domenii în care trebuie înlocuită structura veche cu cea recent apărută, datorită progresului științific și tehnic contemporan. Ea este impusă de necesitatea atenuării și eliminării dezechilibrelor provenite atât din perioada prerevoluționară, cât și din cea postrevoluționară.

Retehnologizarea economiei și, în special, a industriei, desemnează un proces obiectiv, amplu, complex și de durată, de modificare a actualelor structuri tehnice și tehnologice, de modernizare a echipamentelor și tehnologiilor de producție în concordanță cu cerințele actuale și, mai ales, viitoare ale pieței interne și externe și cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii mondiale, în scopul creșterii eficientei economice, dezvoltării durabile a economiei românești și ridicării standardului de viață al întregii populații.

Restructurarea vizează, în primul rând, economia reală, adică restructurarea la nivelul microeconomic, a întreprinderilor, iar în al doilea rând, economia nominală, prin activarea pârghiilor valorice, care produc efecte imediate, cum ar fi modificarea dobânzilor bancare, schimbarea cursului valutar, reducerea ori majorarea de taxe.

În economia reală, restructurarea tehnologică are un rol fundamental contribuind la ridicarea calității produselor, la reducerea consumurilor materiale și energetice, la îmbunătățirea condițiilor de muncă, la sporirea productivității muncii și a rentabilității, la menținerea pieților tradiționale și la pătrunderea pe noi piețe.

Restructurarea tehnologică, reprezintă cea mai urgentă și mai dificilă sarcină a economiei românești, întrucât majoritatea întreprinderilor se confruntă cu problema deosebit de grea, în etapa actuală, de a asigura fondurile financiare necesare înlocuirii vechilor echipamente și tehnologii uzate fizic și moral.

Factorii principali ai succesului unei întreprinderi moderne, competitive, au devenit nu numai retehnologizarea producției, ci și conceperea de produse care să anticipeze modificarea nevoilor și gusturilor consumatorilor. Totodată, este necesară reducerea duratei de asimilare a acestora și punerea rapidă în acțiune a unei rețele de desfacere și comercializare a produselor, asigurarea asistenței tehnice și service-ului.

Evident că acțiunile de retehnologizare diferă de la o întreprindere la alta și de la un moment la altul, în funcție de particularitățile și posibili-

tățile existente. În vederea amplificării procesului de retehnologizare, ar trebui ca managerii unităților economice să se preocupe mai mult de elaborarea unor studii de fezabilitate și de piață, ample și aprofundate din punct de vedere tehnic și economic, care să poată constitui baza solicitării și folosirii unor linii de credite în valută, oferite de bănci. Or, lipsa unor suficiente preocupări în acest domeniu, a dus la folosirea parțială a creditelor și la prelungirea procesului de retehnologizare, cu toate consecințele care derivă de aici.

În lipsa unor strategii și programe riguroase, viabile, eficiente la nivelul fiecărei întreprinderi, presiunile de tot felul fac să apară frecvent pericolul unor false restructurări, adică alocarea și utilizarea unor resurse financiare, fără suficientă justificare economică, fără a se realiza o ameliorare vizibilă și de durată a situației economico-financiare.

Retehnologizarea reclamă, deci, resurse umane, financiare și materiale importante, implicarea masivă și activă a cercetării științifice și dezvoltării tehnologice românești, atragerea investitorilor strategici străini și intensificarea transferului de tehnologie.

Într-o economie care nu-și găsește calea de ieșire din tranziție și trece dintr-o criză în alta, investitorii străini nu au încredere și nu vin. Fluxurile de capital sunt atrase doar de o economie care oferă semnale pozitive, posibilități mai mari de câștig și riscuri mai mici.

Din cauza marilor distorsiuni structurale moștenite și lipsei capitalului, România nu a făcut în cei zece ani de tranziție pași decisivi în ceea ce privește restructurarea industriei.

3. Privatizarea în condiții de eficiență economică și socială a întreprinderilor de stat

Economia de piață modernă se întemeiază pe proprietatea privată, chiar dacă proprietatea publică deține uneori o pondere destul de mare. Statul deține în proprietate publică doar acele sectoare care sunt foarte necesare mersului normal al întregii societăți.

Privatizarea are un rol esențial în procesul de tranziție către o economie de piață, de felul în care se realizează privatizarea depinde succesul sau eșecul reformei economice. Pentru ca economia de piață să meargă bine, trebuie să existe competiție și proprietate privată; însă cum nu există posibilitatea pentru a le crea pe amândouă instantaneu, atunci este necesar să se decidă care e mai bine să fie realizată prima, competiția sau proprietatea privată.

Privatizarea se cere legată de politica de restructurare, înnoire tehnică, redresare și eficientizare a economiei naționale, ca și de ridicarea standardului de viață al populației.

Privatizarea nu poate fi concepută ca un scop în sine, ci ea trebuie urmată, din punct de vedere al eficienței și consecințelor sale economice și sociale, de efecte pozitive pentru națiune, deoarece fără ele aceasta este fără sens.

Privatizarea reprezintă calea principală de extindere a sectorului particular în economie. Ea poate să contribuie la stimularea inițiativei, îm-

bunătățirea calității managementului, valorificarea superioară a resurselor, ridicarea calității produselor, productivității muncii și a rentabilității, sporirea eforturilor de acumulare și investiții la nivelul întreprinderilor.

Privatizarea întreprinderilor de stat trebuie însă să aibă la bază promovarea unor metode riguroase de evaluare a patrimoniului și forme echitabile de transfer al bunurilor publice în sectorul privat. Acest transfer este necesar să se facă pe baza respectării criteriilor de eficiență economică, socială și ecologică. Modalitățile concrete de a face privatizarea țin de decizia proprietarilor și au un caracter politico-economic, dar ele nu pot omite criteriile menționate.

Deși, privatizarea s-a regăsit de fiecare dată între cerințele exprimate de organismele financiare internaționale, ca o principală condiție ce trebuie îndeplinită pentru acordarea tranșelor de împrumut, totuși acest fapt nu a condus, din păcate, nici la accelerarea procesului de privatizare și nici la o privatizare de calitate.

Statul român prin instituția numită FPS nu a fost capabil să creioneze o strategie coerentă și realistă în domeniul privatizării. Ca atare, o serie întreagă de contracte de privatizare încheiate în perioada 1993-2000 s-a dovedit reale eșecuri, evoluțiile post privatizare a întreprinderilor cu pricina, nefiind cu nimic mai bune decât anterior privatizării. Acest curs nesatisfăcător al privatizării a fost accentuat în ultimii ani de zile când, vânzarea "la normă" a întreprinderilor de stat s-a transformat într-o practică de-a dreptul dăunătoare. Probleme există și în domeniul urmăririi modului de derulare a contractelor de privatizare. Multe licitații au fost câștigate, avansându-se promisiuni de realizare a unor importante investiții, criteriu care a atârnat greu în balanța alegerii noilor proprietari.

Din păcate, deși în FPS exista un întreg compartiment postprivatizare, totuși imensa majoritate a cumpărătorilor pachetelor de acțiuni ale acestuia disponibilizează forța de muncă, obligă statul să le achite acestora compensații bănești, vând active, reduc până la limita de jos producția, uită de programele de investiții asumate și de datoriile preluate prin contractul de vânzare-cumpărare.

Desigur, există și cauze obiective care au împiedicat vânzarea întreprinderilor de stat la valori cât de cât normale. Degradarea situației financiare a întreprinderilor de stat, determinată de acumularea de datorii către bănci și buget, a condus la prețuri extrem de mici.

Întârzierea procesului de privatizare determină prelungirea procesului de restructurare tehnologică, precum și adâncirea decalajelor tehnico-economice, față de firmele din țările cu economie de piață modernă, cu care întreprinderile românești trebuie să concureze pe piața mondială.

4. Asigurarea unui raport rațional între cele două componente ale comerțului exterior

Imediat după revoluția din decembrie 1989, comerțul exterior românesc a cunoscut un amplu proces de liberalizare, de deschidere. Astfel, a fost eliminat monopolul de stat asu-

pra acestui domeniu; întreprinderile de comerț exterior s-au transformat în societăți comerciale cu activitate autonomă; s-a renunțat la sistemul de planificare, importul și exportul fiind determinate de opțiunea economică și comercială a agenților economici; s-au modificat modalitățile de import-export, în sensul că regimul taxelor vamale a devenit instrumentul principal de politică comercială a României; s-au schimbat regimul valutar și modalitățile de stimulare a exportului. Liberalizarea comerțului a devenit un scop în sine, fără a se ține seama de urmări.

Politicile comerciale, aplicate îndeosebi în primii ani ai tranziției, au ignorat mai ales dificultățile inerente perioadei respective, precum și necesitatea protecției producției naționale.

Datorită insuficienței pregătirii și aplicării într-un termen scurt a măsurilor de liberalizare, precum și a influenței nefavorabile a unor factori externi, a avut loc o puternică scădere a volumului comerțului exterior al României, cu efecte negative, care se resimt nu numai pe termen scurt, ci și pe termen mediu și lung.

Liberalizarea comerțului s-a bucurat de susținerea puternică a statelor cu economiile de piață cele mai competitive. Promotorii comerțului liber și-au păstrat permanent supremația politică, economică și tehnologică. Ei au reclamat faptul că limitările protecționiste împiedică progresul și au reușit să impună ca majoritatea măsurilor de apărare să aibă doar un caracter temporar. Dar aplicarea politicii de deschidere, înainte de realizarea oricărei alte schimbări, a agravat considerabil situația economică a țării noastre, rămase în urmă din punct de vedere economic și tehnologic. În aceste condiții, firmele străine au înlăturat în masă întreprinderile românești de pe piața autohtonă, întrucât ele nu dispuneau de condițiile necesare (tehnologii noi, capital circulant suficient, experiență managerială etc.) pentru a face față competiției.

Reducerea drastică a volumului exportului și creșterea importurilor au condus la soldul negativ al balanței comerciale, pe o lungă perioadă de timp, în condițiile unei înrăutățiri a structurii produselor la export.

Din analiza evoluției structurii comerțului nostru exterior, rezultă o sporire a ponderii grupelor de produse cu un grad inferior de prelucrare și valoare adăugată mică și o diminuare a proporției acelor grupe de produse cu un grad avansat de prelucrare și valoare adăugată mare.

Considerăm necesare elaborarea și aplicarea unor strategii și politici coordonate, flexibile, ofensive, de promovare a comerțului exterior și de menținere a unui curs mediu de schimb al leului pe termen mediu și lung, așa cum se practică în țările dezvoltate. Aceste strategii și politici trebuie dezagregate pe grupe de produse și produse, cu cea mai ridicată eficiență și cu șanse sporite de valorificare pe piețele externe, precum și pe zone geografice și pe țări cu potențial ridicat de import.

Strategiile de export pot și trebuie să constituie factorii de bază atât pentru întocmirea de către agenții economici a propriilor strategii de dezvoltare a producției, cât și pentru

stimularea producției pentru export.

Se cuvine menționată și acuitatea asigurării unei compatibilități și corelații eficiente dintre export și import și a menținerii unei balanțe comerciale echilibrate. În toate țările se încurajează exportul și se îngrădește, sub o formă sau alta, importul.

O cale practicată pe scară largă, mai ales în țările în care se manifestă o penurie permanentă de valută, este limitarea importurilor la minimum necesar (la mărfuri de strictă necesitate, ce nu pot fi realizate eficient în țară), promovarea activă a exporturilor și folosirea unei importante părți din valuta obținută pentru retehnologizarea producției.

Creșterea eficienței necesită eforturi mari și permanente pentru ridicarea ponderii produselor cu un grad înalt de prelucrare în ansamblul exportului, concomitent cu sporirea posibilităților de lărgire a gamei sortimentale a produselor oferite pieței externe și folosirea eficientă a tuturor factorilor de producție de care dispune țara noastră.

Sporirea preocupărilor la toate nivelurile organizatorice, pentru folosirea tuturor condițiilor favorabile existente pe diverse piețe, reprezintă o condiție de bază a eficientizării comerțului exterior. Concomitent cu concentrarea fluxurilor comerciale spre Uniunea Europeană și țări dezvoltate din alte continente, trebuie acordată o deosebită atenție recâștigării pieței din fostele țări socialiste și țările în curs de dezvoltare.

În etapa actuală, România nu-și poate permite nici o liberalizare prea mare, dar nici nu poate asista neputincioasă, la ruinarea în continuare a economiei prin practicarea unei politici de liberalism excesiv. Astfel, țara noastră este obligată să adopte o strategie pe termen mediu și lung, în cadrul căreia, politica de liberalizare să fie strâns legată cu politica de protejare a unor ramuri industriale vitale, a căror politică industrială activă, să sprijine puternic ridicarea nivelului de competitivitate a întreprinderilor românești, atât pe piața internă cât și pe pieţele externe.

Comerțul exterior, fiind un potențial factor al creșterii economice, poate contribui la stimularea restructurării economiei, în general, și a industriei în special, în virtutea conexiunilor sale economice, financiare și valutare cu alte domenii de activitate și cu economia mondială. El este o premisă, dar și o consecință a retehnologizării și eficientizării economiei.

În concluzie, analiza întreprinsă a pus în evidență faptul că în perioada de tranziție parcursă de țara noastră reacțiile manageriale de la nivel macro și microeconomic au fost total necorespunzătoare provocărilor determinate de acest proces. Astfel, nu au fost îndeplinite cerințele și sarcinile perioadei de tranziție, neasigurându-se practic, libertatea și stabilitatea economică, restructurarea tehnologică, dezvoltarea puternică a sectorului privat, schimbarea rolului statului în funcție de noile cerințe și deci, relansarea creșterii economice.

Deteriorarea gravă a situației economico-sociale a țării în perioada de tranziție, se datorește slabei calități atât a managementului macroeconomic, cât și a celui microeconomic.

Managementul guvernamental trebuia, în primul rând, să elaboreze strategii, politici și programe pe termen lung globale, sectoriale și regionale, capabile să asigure precizarea priorităților și a orizontului de timp, stabilirea mijloacelor și a resurselor necesare realizării scopurilor, stabilirea secvențialității etapelor ce se cer parcurse și a rezultatelor urmărite etc. În al doilea rând, trebuie să urmărească și să asigure prin pârghiile de care dispune menținerea stabilității prețurilor, realizarea unui grad ridicat de ocupare a forțelor de muncă și a echilibrului economic în comerțul exterior, precum și a unei creșteri economice constante.

Realizarea în bune condiții a acestor atribuții presupune existența unui management guvernamental de înaltă calitate, profesionalism și moralitate.

În practică însă, au fost promovate în funcții de conducere guvernamentale numeroase cadre fără suficiente cunoștințe teoretice și experiență de conducere a economiei. În crearea echipelor guvernamentale s-au avut cu prioritate în vedere criterii politice. În plus, astfel de criterii au fost utilizate deseori și pentru constituirea unor organisme de conducere la nivelul întreprinderilor (Consiliul împuterniciților mandatați ai statului, Adunarea generală a acționarilor etc.).

Încă din 1990 s-a procedat complet greșit, făcând sau lăsând ca sistemul economic general să fie despărțit în cele două paliere structurale ale lui, cel al macroeconomiei și cel al microeconomiei.

Atitudinea față de ele a fost diferită, de la guvern la guvern, dar niciodată nu au fost tratate ca reprezentând parte ale aceluiași sistem.

Palierele superioare și cele inferioare ale sistemului managerial, se află atât în raport de concordanță, cât și în raport de contrapunere, străbătute de contradicții, care pentru a fi depășite, se cer soluționate, evitate tensiunile, într-un mod acceptabil. Acest lucru este esențial pentru obținerea de performanțe economice și sociale.

Între cele două niveluri persistă desincronizări făcând să apară o ruptură, adică neidentificarea pe deplin a palierului macroeconomic cu cel microeconomic.

Conducerea de către guvern a economiei, îndeosebi prin acte normative și prin pârghii economico-financiare, a dus la despărțirea celor două paliere structurale ale sistemului economic general, cel macroeconomic de cel microeconomic. Dacă în anii 1990-1991, primul guvern postrevoluționar, a lăsat întreprinderile de stat să se descurce singure, fără a dispune de o autonomie reală și de mijloacele strict necesare desfășurării activității economice, fapt ce a dus la distrugerea lor sistematică, în anii următori celelalte guverne s-au preocupat numai de etajul superior, macroeconomic.

În condițiile lipsei, mulți ani, a unor strategii, politici, programe globale, sectoriale, teritoriale coerente și realiste etc., managementul macroeconomic s-a mărginit la conducerea economiei pe baza legislației adoptate și a instrumentelor și pârghiilor economico-financiare.

Evoluția economiei, caracterizată de dezechilibre profunde, demonstrează că participarea guvernului, a instituțiilor sale pe baza legislației adoptate, cu metodele, instrumentele și pârghiile economico-financiare, prin decizii și acțiuni – este numai parțial recepționată de către întreprinderi.

În perioada de tranziție, pârghiilor economico-financiare folosite în practică li s-a atribuit un rol determinant, deși nu și-au demonstrat capacitatea de reglare și dinamizare a activității economice. Argumentul indubitabil este evoluția economiei reale.

Blocajele dintre cele două niveluri manageriale se datoresc, pe de o parte, faptului că măsurile adoptate la nivel macroeconomic nu au ținut seama, deseori, de situația reală existentă la nivel microeconomic, și anume:

- s-a fetișizat rolul reglator al pieței în perioada de tranziție; a apărut chiar un paradox; se dorește construirea economiei de piață prin măsuri care restrâng cererea și oferta (reducerea continuă a veniturilor populației, lipsa de sprijin și protecție a producției naționale);
- nu s-au evaluat atent și prompt răspunsurile negative, atât economice cât și sociale; astfel a continuat într-un ritm rapid și în proporții exagerate, devalorizarea monedei naționale, s-a întreținut o politică de liberalizare totală a prețurilor în condițiile în care în România nu au fost create și nu funcționează mecanismele economiei de piață autentice pentru susținerea unui asemenea proces (privatizarea în proporții de masă, starea concurențială, piețele de valori mobiliare, reglarea fluxurilor prin cerere și ofertă ș.a.);
- liberalizarea unei mari părți a prețurilor produselor și serviciilor, fără să se asigure un control riguros a evoluției nivelului acestora, a condus la includerea de către agenții economici în prețurile de vânzare și a cheltuielilor care derivă din proasta organizare, risipa de resurse materiale și de muncă, precum și o rentabilitate exagerată;
- politica monetară, bazată pe promovarea unei rate real pozitive a dobânzilor bancare, este un instrument foarte bun de alocare a resurselor, dar menținerea pe termen lung a generat blocarea investițiilor și a modernizării producției;
- politicile financiare și fiscale promovate de guvern au determinat frânarea activității productive și stimularea celor comerciale și speculative; ele descurajează inițiativa economică presupusă de reformă, cu consecințe negative mari pe termen lung;
- ingerințele politice în managementul microeconomic constituie sursa deturnării finalității proceselor economice; desigur, ele sunt mai rafinate, mai puțin susceptibile de a putea fi considerate ca având esența politică, dar provoacă enorme denaturări și distorsiuni în sistemul economic.

Pe de altă parte, multe decizii

adoptate la nivel microeconomic nu au ținut seama de cerințele dezvoltării producției naționale:

- preocupări reduse pentru normarea diferitelor consumuri, creșterea productivității, modernizarea constructivă și tehnologică a produselor;
- nefolosirea unei părți importante din capacitățile de producție, vânzarea de active, închirierea de spații, casarea de mijloace fixe potențial folosibile;
- atitudinea față de schimbare rămâne, în multe cazuri, la nivel declarativ, pentru că însăși abilitatea managerilor de a provoca și conduce schimbarea sunt limitate.

A devenit o trăsătură specifică managementului guvernamental, ocolirea soluțiilor reclamate de problemele reale ale reformei sau acestea nu au fost avansate la timpul optim, când aveau rezonanță practică. De exemplu, deși anunțată încă din anul 1990, transferul de proprietate de la stat către persoanele fizice îndreptățite s-a făcut foarte târziu, după ce efectele așteptate au fost golite de conținut, compromițându-se chiar condiția de proprietar. Valoarea acțiunilor a fost puternic erodată de inflație, fapt ce a determinat ca un număr relativ mare de persoane să renunțe la cuponul nominativ de privatizare.

Este necesară înlăturarea dispersiei deciziilor de restructurare între mai multe centre de putere și concentrarea lor la o singură putere executivă. În multe cazuri, decizii importante (privatizarea, restructurarea, finanțarea întreprinderilor) au fost amânate sau viciate, datorită lipsei unei corelări între Guvern și celelalte instituții de stat (FPS, BNR etc.).

În România există mai multe centre de putere independente (Guvernul, Fondul Proprietății de Stat, Consiliul Concurenței, Banca Națională a României, ministere, agenții naționale etc.), fiecare cu pretențiile și orgoliile sale, fără însă să existe o coordonare riguroasă a obiectivelor și acțiunilor acestora și fără o răspundere clară asupra deciziilor adoptate, fapt ce are efecte distructive asupra economiei românești.

Pulverizarea răspunderii, în primul rând, la nivelul Guvernului și instituțiilor sale, sunt cauze majore ale situației economice și sociale actuale dezastruoase. În lipsa unor prevederi legale clare și precise, în acest sens, cei aleși sau numiți să gestioneze avutul public, să realizeze reforma, restructurarea, se consideră *a priori* exonerată de răspunderea de a acționa tenace, de a se implica în realizarea obiectivelor stabilite și de obligația de a da socoteală pentru situația creată. În absența unor prevederi clare și precise nu există nici vină, nici vinovați, nici sancțiuni pentru consecințele negative ale deciziilor adoptate. Astfel, cei abilitați cu putere decizională se mulțumesc doar să ia decizii fără să analizeze consecințele acestora, rezumându-se să monitorizeze situația, să pună pe seama dificultăților tranziției dezechilibrele existente.

Numeroși manageri dau de obicei vina pe legile incontrolabile ale economiei de piață, pe dificultățile tranziției, repartizând costurile exorbitante ale propriilor greșeli asupra majorității

populației. În schimb, ei pun pe primul plan interesele personale preocupându-se permanent să valorifice în interes propriu diversele oportunități apărute.

Marea problemă a managementului românesc rămâne profesionalizarea, schimbarea mentalității, a concepției privind actul managerial, specializarea în cadrul echipelor manageriale, descentralizarea luării deciziilor și stabilirea responsabilității.

Bibliografie

Albert, Michel, Capitalism contra capitalism, Humanitas, București, 1994.

Bratu, Ioan, Managementul și reforma economică, în: Probleme economice, nr. 42/1998, CIDE, București.

Bratu, Ioan, Repere restructurative ale guvernării corporative în România, în: Revista română de economie, nr. 1-2/1999, IEN.

Dăianu, Daniel, Transformarea ca proces real, IRLI, București, 1996.

Dumitrescu, Mihail, Managementul reformei, în: Opinia națională, nr. 275/6.03.2000.

Dumitrescu, Mihail, Reacții manageriale la procesele de schimbare, în: Tribuna economică, nr. 26 și 27/1996.

Galbraith, J.K., Goana spre capitalism, New York Review of Books, vol. XXXVII, nr. 16/23 octombrie 1990.

Iancu, Aurel, România între liberalism și protecționism, IRLI, în: Oeconomica nr. 4/1999, Societatea Română de Economie.

Ion, Mihai, Modele ale guvernării corporative, în: Revista română de economie, nr. 1-2/1999, IEN.

Manolescu, Gheorghe, Managementul tranziției în România - reflex al neîmplinirilor, în: Opinia națională, nr. 273/21.02.2000.

Zaman, Gh.; Bratu, I., Restructurarea societăților comerciale, editor Tribuna economică, 1996.